

Manel RISQUES CORBELLA: *Identitat democràtica o tradició espanyolista? La repressió sobre els Mossos d'Esquadra a la postguerra*, Edhasa / Departament de Justícia i Interior de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2003, 283 pàgines.

Manel Risques va iniciar, ara fa una colla d'anys, un procés d'investigació de les institucions de l'Estat a la Catalunya contemporània —destacadament el govern civil, objecte de la seva tesi doctoral i del llibre *El govern civil de Barcelona al segle XIX*, Abadia de Montserrat, 1995— que l'ha portat a interessar-se de manera creixent per un dels seus instruments, diguem-ne, emblemàtics: el que acostumem a anomenar «cossos i forces de seguretat de l'Estat» de manera pressumptament neutra. Així, ja en el llibre citat, Risques tendia a prestar especial atenció als mecanismes repressius i, sobretot, a la Guàrdia Civil, que anaven prenent cos —literalment— durant el procés de formació de l'Estat liberal i que es consolidava en el darrer terç del segle XIX —en la part encara inèdita de la recerca que el portà a la seva tesi doctoral.

En els darrers temps, i prestant atenció ja fonamentalment als anys centrals del segle XX —II República, Guerra Civil, postguerra— Risques ha treballat en profunditat sobre els processos repressius que s'aplicaren —paradoxes del destí— sobre aquests cossos repressors, en el moment de construcció —imposició, de fet— del règim franquista a Catalunya. La liquidació —professional i personal abans de convertir-se en física— del general Aranguren («L'execució del general Aranguren. Abril de 1939», dins DD.AA.; *Les ruptures de l'any 1939*, Abadia de Montserrat, Barcelona, 2000) i, en general la repressió desfermada sobre la Guàrdia Civil desplegada a Catalunya a partir de 1939 (*Procés a la Guàrdia Civil. Barcelona (1939)*, Pòrtic, Barcelona, 2001, en col·laboració amb Carles Barrachina) n'han estat els resultats més destacats.

L'obra que avui ens ocupa és un episodi —tal vegada menor— clarament complementari d'aquest procés de fer-se i desfer-se dels cossos de seguretat de la II República: fer-se a partir de l'adaptació dels cossos liberals/centralistes a la nova realitat democràtica i autònoma i desfer-se en passar pel sedàs, tan extraordinàriament impermeable, del franquisme triomfant.

Més enllà d'una breu excursió pels orígens del cos del Mossos d'Esquadra (pròleg), la part central del llibre (pàgines 21 a 211) el porta a analitzar els processos seguits contra els Mossos d'Esquadra —especialment els seus responsables— que havien servit durant el temps de guerra a les ordres de la Generalitat republicanorevolucionària. Una caracterització com a cos d'importància menor —guàrdia rural— en procés de reconversió cap a tasques urbanes i servint molt més de prop a les autoritats polítiques catalanes,

ens dóna les primeres claus del que s'esdevindrà després durant la repressió. L'esquema emprat recorda molt i molt el que li funcionà molt eficaçment a l'autor a l'hora d'analitzar el procés a la Guàrdia Civil: la repressió com a resultat del paper i la importància simbòlica atribuïda al cos que s'està depurant per part dels vencedors. Una caracterització com a cos de màxima importància portaria a la sangada de guàrdies civils —comandaments i oficials— el 1939, una caracterització com a cos d'importància menor portaria a una major benevolència —dins dels paràmetres del que pot considerar-se com a benevolència, quan estem parlant d'un règim com el franquista— respecte dels Mossos d'Esquadra: expulsió del cos, pèrdua de dret a pensió, condemnes de presó de diversos anys, llibertat (?) vigilada, etc.

Més enllà d'aquest eix central, fruit del que és la documentació principal amb la qual ha estat treballant en els darrers anys l'autor —la dels consells de guerra—, torna a aparèixer un conjunt d'elements d'interès sobre els quals, com ja succeí en el llibre anterior sobre la Guàrdia Civil, Risques s'atura a estones, i que deriven de la informació complementària que ofereixen els fulls de serveis dels encausats i —en algun cas— alguna entrevista amb els seus familiars. En primer lloc, la caracterització socioprofessional i —a voltes— política dels Mossos d'Esquadra concrets i, com a conseqüència, la relació que aquests estableixen amb el cos al qual estan destinats —molts han tingut altres feines a l'exèrcit, la Guàrdia Civil, etc.— i amb la seva evolució, paral·lela a la dels canvis que s'estan produint en l'estructura de l'Estat. Dit d'una altra manera: quina mena de captivament manifesten els professionals de la repressió, amb experiència en períodes polítics anteriors en la seva immensa majoria, davant l'establiment d'un règim polític democràtic i descentralitzat —en el cas català— i que desperta tantes passions oposades al si de la societat en el qual es desenvolupa. D'aquí emergeix —novament— el factor de la professionalitat, m'atreviria a dir que «típicament liberal»: tant els mossos com els guàrdies civils, al marge de la seva tendència política concreta, es manifesten majoritàriament a través de la fidelitat a l'autoritat política establerta. Simpaties personals i personatges implicats en la trama conspirativa al marge —molt més presents a la Guàrdia Civil—, la «professionalitat» emergeix com a element dominant: professionalitat dins d'un ordre, s'entén. Probablement sigui aquest el factor que explica —en general— la sentida necessitat de depurar-los, liquidar-los completament —com a cos— en aquest cas, que manifesta el règim feixista espanyol, per donar lloc, posteriorment, al cos de guàrdies de la Diputació de Barcelona. En un règim feixista els cossos de repressió no poden ser políticament neutrals, i obeir a qui toqui en funció de la voluntat popular —o de la que sigui que s'expressi electoralment—, perquè no només defensen l'Estat: defensen també un govern que ha patrimonialitzat aquest Estat i que no es fonamenta en cap fórmula electoral, ni universal ni restringida. La reacció antifranquista, però políticament «neutral» —sembla impossible!— dels mossos depurats resulta el corollari lògic de qui se sent injustament maltractat per les noves autoritats.

El segon punt en què Risques s'atura en algunes fases —fonamentalment a l'inici, però no només— és en la història del cos que analitza durant el període 1936-39. En aquest cas veiem evolucionar els Mossos d'Esquadra cap a una funció de *guàrdia de còrps* del president Lluís Companys —el que fa més sorprenent que a alguns encara els *reciclés* l'Estat feixista, encara que fos com a guàrdies d'edificis oficials. En aquesta conjuntura a l'autor li falten cada vegada menys peces per poder-nos oferir un mosaic de les diverses alternatives en dansa a l'hora de gestar-se el nou model de repressió de *l'Estat que hauria pogut ser*, en les seves diverses versions: nacionalista d'esquerres, comunista-frontpopulista i àcrata. Probablement la peça que més li falta és la més dispersa i complicada: les patrulles de control. Però no cal dir que —al marge del seu extraordinari

interès sociohistòric— una obra sobre les patrulles de control seria no només un *best seller* —que ja seria hora, després d'haver hagut de patir darrerament Pío Moa i els seus epígons—, sinó probablement un objecte d'inacabables però interessants polèmiques. Cal recordar aquí que la seva actuació durant uns pocs mesos ha arribat a convertir-se —per una curiosa inversió de factors, passant l'efecte a ser tingut per causa— en allò que, per ell mateix, «justifica» l'*Alzamiento* que donà lloc a la Guerra Civil? Si algú s'està apropant a la possibilitat d'integrar aquestes diverses imatges de la repressió republicana en una síntesi —que no sigui només la de comptar les seves víctimes—, aquest és el Manel Risques. Tindrem sort?

MARTÍ MARÍN